

RICHARD RORTY:

ODPOVEĎ DONALDOVI DAVIDSONOVI

Davidson hovorí: „... je možné, že sa [vety] používajú tak, ako sa používajú, na základe svojich podmienok pravdivosti a že majú tie podmienky pravdivosti, ktoré majú, na základe toho, ako sa používajú“ (s. 618 tohto č.) Táto veta spôsobuje ľuďom, ako som ja, problémy – ľuďom, ktorí sa domnievajú, že pochopili Wittgensteinove *Filozofické skúmania*, nikdy si však neboli istí, či pochopili Tarského *Pojem pravdy vo formalizovaných jazykoch*. Máme totiž radšej používanie ako významy a podmienky pravdivosti nás znervozňujú. Nazývame ľudí, ktorí sa mi v tomto ohľade podobajú, „wittgensteinovci“.¹

Wittgensteinovci nie sú si istí, prečo si Davidson, teraz, keď zmazal hranicu medzi poznaním jazyka a tým, že sa vo svete všeobecne vyznáme, stále myslí, že potrebujeme teóriu významu. Prečo by sme sa mali domnievať, že existuje teória, ktorá zachytáva tento druh know-how? Ak nepotrebujeme žiadnu teóriu, nemohli by sme jednoducho zabudnúť na Tarského a pravdivostné podmienky? Práve tak ako Wittgenstein prekonal svoju mladícku traktátovskú túžbu po štruktúre, my by sme mohli prekonať – keď už nie Tarského v prípade formalizovaných jazykov – aspoň túžbu preniesť Tarského do neformalizovaných jazykov.

Najobľúbenejšou Davidsonovou staťou wittgensteinovcov je stať *A Nice Derangement of Epitaphs*. (Ide o jeden z popletených slovných zvrátov pani Malapropovej, postavy z komédie R. Sheridana, keď chcela povedať „nice arrangement of epithets“, čo znamená „pekné usporiadanie epitet“ na rozdiel od nice derangement, čo znamená „pekný zmätok epitafov“; pozn. prekl.) Radi počujeme, keď sa hovorí, že „neexistuje žiadne spoločné jadro konzistentného správania, ktoré sa možno naučiť, žiadna spoločná gramatika či pravidlá, žiadne prenosné interpretačné zariadenie, ktoré by chrlilo jeden význam ľubovoľnej výpovede za druhým“ (s. 445). Láka nás to však, možno nerozumne, zlepšiť ponúkaný návod. Kladieme si otázku, či má vôbec zmysel pokladať naše nepretržité vyrovnávanie sa s jazykovým správaním ľudí, ako je pani Malapropová, za nepretržité konštruovanie príležitostných pravdivostných teórií pre príležitostné jazyky. Ak takéto zariadenie neexistuje, tak podľa nás pravdivostná teória nie je potrebná. Možno by sme mali Tarského odmietnuť.

Davidson v stati *A Nice Derangement of Epitaphs* znova opakuje, že – keďže „medzi

---

¹ Bolo by presnejšie, aj keď možno zbytočne rozvláčne, nazývať moju vlastnú malú frakciu „terapeutickí wittgensteinovci“. Nemali by si nás pliesť s tými, ktorých Davidson opisuje ako „hľbavých mysliteľov, ako napríklad Michael Dummett, Putnam a Soames, ktorí sa riadia rôznymi vodidlami navrhnutými Ludwigom Wittgensteinom a H. P. Griceom“. Takíto myslitelia sú presvedčení, že – ako hovorí Davidson – „objasnenie významu možno podať tak, aby záviselo od pojmu tvrditeľnosti alebo od používania, ktoré sa zase neodvolávajú na pojem pravdy“ (Davidson, D.: *The Folly of Trying to Define Truth*, In: *The Journal of Philosophy*, 93, č. 6, jún, 1996, s. 275). Terapeutickí wittgensteinovci nemajú, čo sa týka objasnenia významu, čo ponúknuť, pretože súhlasia s Dummettom v tom, že poslanstvom *Filozofických skúmaní* je názor, podľa ktorého nie je možná žiadna systematická teória významu.

významami viet musia byť systematické vzťahy“ – , kompetentného interpretátora musíme pokladať za človeka, ktorý má „... nejaký systém na interpretovanie toho, čo počuje alebo hovorí. Takýto systém by sme mohli pokladať za stroj, ktorý – keď doň vložíme ľubovoľnú výpoveď – ... vytvorí interpretáciu. Jedným modelom takéhoto stroja je teória pravdy viac-menej podľa vzoru Tarského definície pravdy..., rekurzívna charakterizácia podmienok pravdivosti všetkých možných výpovedí hovorca...“ (s. 437). Na konci state však bola idea prenosného interpretačného zariadenia pre také jazyky, ako je angličtina, nahradená domnienkou, že „schopnosť jedinca interpretovať iného jedinca alebo hovoriť s ním“ spočíva v „schopnosti, ktorá mu [interpretátorovi] dovoľuje konštruovať správnu čiže konvergentnú prechodnú teóriu pre rečové úkony s týmto jedincom“ (s. 445). Davidson tvrdí, že toto nahradenie stelesňuje to, „ako ďaleko sme sa odklonili od bežných predstáv o ovládaní jazyka“.

Explicitným objektom kritiky state *A Nice Derangement of Epitaphs* je predstava o jazyku ako súbore spoločných konvencií. V tejto stati sa tvrdí, že „to, čo majú interpretátor a hovorca spoločné, do tej miery, do akej je komunikácia úspešná, nie je naučené, teda že to nie je jazyk riadený pravidlami alebo konvenciami, ktoré hovorca aj interpretátor vopred poznajú“. Nepotrebujú takéto pravidlá či konvencie, ale „schopnosť zblížovať sa v prechodných teóriách od výpovede k výpovedi“ (s. 445).

Wittgensteinovci si však kladú otázku, či by objektom kritiky state nemala byť skôr predstava, že schopnosť konať spôsobmi, ktoré možno zachytiť rekurzívnou teóriou, si vyžaduje, aby človek opisoval tohto aktéra ako niekoho, kto aplikuje takúto teóriu. V prípade s pani Malapropovou si kladú otázku, či schopnosť poradiť si s ňou treba opísať ako schopnosť zblížovať sa s ňou v nejakej teórii, a to do väčšej miery, než je schopnosť dvoch bicyklistov vyhnúť sa zrážke schopnosťou zhodnúť sa na prechodnej teórii vzájomného miňania sa. Nech už schopnosť týchto bicyklistov spočíva v čomkoľvek, existuje nejaký zvláštny dôvod domnievať sa, že táto schopnosť znamená mať nejakú teóriu?

Davidsonova odpoveď by zrejme znela takto: Hoci sa človek môže naučiť poradiť si s hovorcami rovnako, ako sa učí bicyklovať, teda na základe podmienených reflexov, na bicyklovaní nie je nič *systematické*. V stati *A Nice Derangement* je nasledujúca časť označená ako „Princíp (1)“:

„Kompetentný hovorca alebo interpretátor je schopný interpretovať výpovede, svoje alebo výpovede iných, *na základe* sémantických vlastností častí, slov vo výpovedi a štruktúry výpovede. Aby to bolo možné, medzi významami výpovedí musia existovať systematické vzťahy“ (s. 436; kurzíva R. R.)

My, wittgensteinovci, však máme pochybnosti. Sme v pokušení parodovať „Princíp (1)“ takto:

„Kompetentný bicyklista je schopný vyrovnáť sa s potenciálnou nekonečnosťou podmienok bicyklovania (kamienky, piesok, iní bicyklisti, chodci atď.) *na základe* fyzikálnych vlastností bicykla, svojho vlastného tela, kamienkov, piesku atď. Aby to bolo možné, musia existovať systematické vzťahy medzi týmito vlastnosťami – vzťahy, odhaľovaniu ktorých sa venuje mechanika, fyziológia, geológia a tak ďalej.“

Keďže nikto netvrdí, že know-how obsiahnuté v bicyklovaní je vecou schopnosti ovládať teóriu systematických vzťahov medzi fyzikálnymi vlastnosťami, prečo by sme mali veriť, že know-how obsiahnuté v schopnosti poradiť si s potenciálnou nekonečnosťou idiolektov je vecou schopnosti nájsť prechodnú rekurzívnu teóriu? Prečo nepokladať prácu gramatikov a lexikografov (alebo ich ideálnych náprotivkov, vynálezcov tarskiovských T-viet, postačujúcich na predpovedanie jazykového správania hovorcov) za prácu, ktorá má k hovorcovi na ulici taký istý vzťah, aký majú prírodovedci k bicyklistovi na ceste? Prečo teda neopraviť Princíp (1) aj jeho paródiu tak, že v nich namiesto „na základe“ napíšeme „v dôsledku“?

Terapeutickí wittgensteinovci, ktorí si nie sú istí, či potrebujeme teóriu významu, môžu súhlasiť s Davidsonom, že neexistuje žiadny „jednoduchý, priamy spôsob (nepredpokladajúci to, čo sa má dokázať) využitia ‚použití‘ na poskytnutie teórie významu“ (s. 618 tohto č.). Môžeme súhlasiť aj s tvrdením, podľa ktorého „je bezobsažné tvrdiť, že význam je použitie, ak bližšie nešpecifikujeme, aké použitie máme na mysli“ (s. 618 tohto č.). Netvrdíme však – keďže sme skôr terapeutickí než konštruktívni wittgensteinovci –, že význam je použitie. Netvrdili by sme to o nič dôraznejšie než to, že systematické mikroštruktúralne vzťahy sú makroštruktúralným správaním. Neexistuje jednoduchý priamy spôsob využitia takéhoto správania na odhalenie mikroštruktúry, existujú však zložité nepriame spôsoby – tie, ktoré používajú prírodovedci. Niet inej cesty, ako sa dostať k významom, jedine cez použitia, rovnako ako niet inej cesty, ako sa dostať k mikroúrovni, jedine cez makroúroveň. Zdôrazňujeme to, čo zdôraznil sám Davidson: že tarskiovská definícia pravdy je empirická teória s cieľom nájsť poriadok, ktorý je základom množstva mäúcich použití. Takáto teória má k týmto použitiam taký istý vzťah, ako má mikroštruktúra k makroštruktúre.

Pýtame sa, čo nám má teória významu priniesť. Prečo by sme nemali robiť jednoduché to, čo často robieval Wittgenstein, náš guru, totiž rozlišovať medzi použitiami jazykových významov podľa potreby? Potreby čoho? Potreby stanoviť diagnózu a liečiť filozofické choroby. Prečo by sme si mali myslieť, že úlohou filozofov je niečo konštruovať a potom chápať filozofiu, filozofiu jazyka dummettovsky ako „prvú filozofiu“? Prečo nevyhlásiť, že filozofia skoncuje s pojmom pravdy, keď privedú ľudí k tomu, aby prestali používať slovo „pravda“ tak, ako by ho mali prestať používať podľa Davidsona – napríklad ako pomenovanie cieľa skúmania (Crispin Wright), ako čosi, o čom možno ukázať, že je to nedosiahnuteľné (Akeel Bilgrami), ako niečo, v čo máme veriť (Daniel Dennett) alebo ako čosi významné, čo zvíťazí (svätý Pavol)?

Táto posledná rečnícka otázka ma nakoniec privádza k jednému z hlavných momentov, o ktoré išlo Davidsonovi v článku *Rehabilitovaná pravda*: Ako zabezpečiť, aby sme pojem pravdy vyčerpávajúco prediskutovali?

Wittgensteinovci váhajú pridať sa na tú či onú stranu v otázke, či diskvotacionalizmus vyčerpávajúco zachytáva, alebo nezachytáva tento pojem. Myslia si totiž, že nemá zmysel pýtať sa, či sa vyčerpávajúco zachytil obsah nejakého pojmu, kým sa bližšie nešpecifikuje, ktoré použitia slova označujúceho daný pojem sa majú zahrnúť, a ktoré sa majú vylúčiť. Davidson vylučuje slušný počet použití slova „pravdivý“ a „pravda“ (napríklad, „Bola pravým priateľom“ [v origináli je veta „She was a true friend“, teda veta obsahujúca slovo „true“; pozn. prekl.], „Pravda je jedna“, „Módni francúzski filozofi si

nevážia pravdu“).² Za relevantné považuje len dve použitia: varovné použitie („oprávnené, možno však nie pravdivé“) a použitie slova „pravdivý“ na pomenovanie vlastnosti, ktorá sa zachováva pri platnom úsudku. Davidson pochybuje o tom, že môžeme „vysvetliť“ spôsobom, zaujímavým z filozofického hľadiska“ (poznámka č. 4), prečo má to isté slovo obe použitia. Práve prvé použitie však držalo pri živote pravdu ako podnetnú filozofickú tému pretože práve toto použitie bolo zviazané s údajnou veľkoleposťou, mocou, hodnotou pravdy, jej možnou nedosiahnuteľnosťou atď. (tak, ako to Davidson opisuje na začiatku článku *Rehabilitovaná pravda*). Aby mohli byť wittgensteinovci presvedčení, že potrebujú premýšľať o tarskiovských definíciách pravdy pre prirodzené jazyky, musí im niekto najprv povedať, prečo majú obrátiť svoju pozornosť na druhé z uvedených použití.

Ak pripustíme, že „slová možno použiť mnohako bez toho, aby sa musel meniť ich význam“ (poznámka č. 4), aký je potom vzťah medzi týmito mnohými použitiami, „významom“ slova „pravdivý“ a pojmom pravdy? Filozofi ako John Searle zrejme namietnu, že ktokoľvek, kto má pojem pravdy, do ktorého sa nezmesť pravda ako cieľ, sa úplne mylí, pokiaľ ide o to, čo tento pojem zahŕňa, a čo nezahŕňa. Budú vnímať Davidsona ako niekoho, kto vytrháva alebo odhadzuje veľké krvavé kusy tohto pojmu a necháva si len zopár vybraných kúskov, ktoré má rád (a pritom zahŕňa výčitkami tých, ktorí sú, ako napríklad Horwich, ešte priberčivejší). My, wittgensteinovci, ako ľudia, čo pochybujú o pojme „pojmu“ a čo by radi hovorili len o užitočnosti alebo neužitočnosti rôznych použití termínov, máme pre takéto protest isté pochopenie.

Keď Davidson hovorí o potrebe ochrániť pojem pravdy pred tými, ktorí by predložili „epistemické alebo pragmatické“ teórie pravdy, má na mysli varovné použitie slova „pravdivý“. Keď však ochraňuje pojem pravdy pred diskvotacionalistami, napríklad pred Horwichom, hovorí o tarskiovskom použití slova „pravdivý“, teda o tom, čo sa zachováva pri platných úsudkoch. Zdá sa, že jedinou súvislosťou medzi týmito dvoma použitiami, okrem fonetickej, je to, že tvrditeľnosť *nie* je pri platných úsudkoch zachovaná. Takže obe použitia slova „pravdivý“ možno zmysluplne odlíšiť od tvrditeľnosti. Potom však použitie slova „pravdivý“ môže znamenať „presne reprezentujúci vnútornú povahu skutočnosti“. Odlíšiť použitie od tvrditeľnosti je jednoduché.

Tieto rôzne wittgensteinovské pochybnosti sa zužujú zhruba na nasledovné konštatovanie: Otázkou nie je to, či sme vyčerpávajúco zachytili pojem pravdy alebo či sme ju správne pochopili. Otázka skôr znie, či sme roztriedili rôzne použitia slova „pravdivý“, či sme rozhodli o tom, ktoré z nich by sme mali radšej odložiť ako nepotrebné, a či sme presnejšie stanovili funkcie, ktoré majú zvyšné použitia. Ak sa na článok *Rehabilitovaná pravda* pozrieme touto optikou, budeme ho chápať ako ponúkajúci nasledujúcu radu:

1. Keďže, ako hovorí Davidson, „pravda ako korešpondencia so skutočnosťou môže byť ideou, bez ktorej je nám lepšie“ (s. 612 tohto č.), keďže „nemá zmysel nazývať ju

---

² Davidson hovorí: „Pravda nie je objekt... pravda je pojem“. Uvažovať inak znamená podľa neho dopustiť sa kategoriálneho omylu. To však znamená vychádzať z nesprávnych predpokladov vo vzťahu k tým, ktorí nepokladajú za adekvátnu nijakú analýzu pojmu pravdy neprihliadajúcu k hypostazovaným použitiam slova „pravda“, aké sme uviedli. Kategoriálny omyl jedného filozofa je správnym a hlbokým chápaním pre iného. Keby sme pri diskusiách so svojimi oponentmi nikdy nemenili kategórie, intelektuálny pokrok by sa so škripaním dostal do závozu. O Davidsonovi si skôr myslím, že dosiahol významný pokrok tým, že zmenil kategórie, a nie tým, že správne opísal fakt týkajúci sa kategórie, ktorý iní opísali nesprávne.

[pravdu] cieľom“ (s. 613 tohto č.) a keďže pragmatistické konštatovanie „Pravda je to, čo funguje“ je nezodpovednou rétorikou, mali by sme sa pokúsiť príslušné použitia slova „pravdivý“ z našich idiolektov eliminovať. Nemali by sme si robiť starosti v súvislosti s tým, či je pravda ako korešpondencia, pravda ako cieľ alebo pravda ako to, čo funguje, vnútri, alebo mimo pojmu pravdy. Mali by sme sa vzdať protikladu medzi vnútrom a vonkajškom a azda aj pojmu „pojmu“, a to z rovnakého dôvodu, z akého sme zriekli iných foriem rozlišovania medzi schémou a obsahom.

2. Nemali by sme dopustiť, aby nás fakt, že „pravda je objektívna“ v tom zmysle, že „pravdivosť nejakého presvedčenia alebo vety je nezávislá od toho, či je zdôvodnená celou našou evidenciou, či sú o nej presvedčení naši blížni alebo že je dobre sa ňou riadiť“ (s. 613 tohto č.), zviadol k tomu, aby sme vo svojich idiolektoch ponechali ktorokoľvek z nešťastných použití uvedených v bode 1.

3. Nemali by sme dopustiť, aby nás fakt, že „to, že rozumieme podmienkam pravdivosti, hrá ústrednú úlohu v tom, že rozumieme každej vete“ (s. 619 tohto č.), zviadol k domnienke, že tí, čo rozumejú vete, si okrem toho, že majú know-how potrebné na také použitie vety, pri ktorom by vetám rozumeli aj ostatní, na zdôvodnenie tvrdení, ktoré pomocou tejto vety vyslovíme, keď nás o to požiadajú, a to také, aby ho ostatní akceptovali, atď., osvojili teóriu o vzťahoch medzi obrovským množstvom jazykových výrazov. Vedieť, za akých podmienok je nejaká veta pravdivá, znamená to isté ako vedieť, aké kroky treba vykonať, keď sa požaduje zdôvodnenie takéhoto tvrdenia. Rozlišovanie medzi pravdou a zdôvodnením nie je ohrozené faktom, že know-how našej schopnosti zdôvodniť nejakú vetu sa nelíši od zručnosti súvisiacej s tým, že vieme, kedy je táto veta pravdivá. Systematické vzťahy medzi jazykovými výrazmi – to je jednoducho šikovný spôsob, ako pevne uchopiť vzťahy týkajúce sa opakovaného častého odvodzovania a usudzovania, ktoré musí radikálny interpretátor v nádeji, že skonštruuje takúto definíciu, ustavične sledovať.³

4. „Vetám rozumieme pod podmienkou, že máme pojem objektívnej pravdy“ (s. 620 tohto č.), teda: „Bez uchopenia pojmu pravdy nie je možný nielen jazyk, ale ani samotné myslenie“ (s. 620 tohto č.). To však vyjadruje len to, že o tých, čo nie sú schopní ovládať výrazy ako napríklad „Som presvedčený, že *p*, ale *p* možno nie je pravdivé“, by sme nemali tvrdiť, že používajú jazyk alebo myslia. Ak ovládanie takýchto výrazov stačí na to, aby mal človek „pojem objektívnej pravdy“, tak takéto pochopenie sa naozaj vyžaduje aj pre jazyk, aj pre myslenie.⁴ Otázka, či pre tento pojem treba čosi viac alebo čosi menej,

---

³ Cez optiku, ktorú podľa môjho návrhu používame, uvidíme, že Davidsonova poznámka, že „metafore však rozumieme len preto, lebo poznáme obvyklé významy slov a vieme, za akých podmienok by bola veta obsahujúca metaforu, pravdivá“ (s. 619 tohto č.) nepridáva nič, čo nie je vyjadrené slovami „Ak nerozumieme bežným použitiam termínu, tak neporozumieme jeho neobvyklým použitiam“.

⁴ Wittgensteinovci, ktorí sú obdivovateľmi aj Jamesa a Deweyho, môžu súhlasiť s Davidsonom, že ten, kto vie zaobchádzať s týmito výrazmi vie, že je rozdiel medzi pravdou a úspechom. Títo wittgensteinovci však interpretujú Jamesa a Deweyho ani nie tak ako filozofov, ktorí tento rozdiel prehliadali (hoci je pravda, že sa im to často stávalo), ale skôr ako filozofov, ktorí boli dostatočne jasnozriví na to, aby povedali to, čo musel Davidson povedať neskôr: že pravda nemôže byť cieľom ani hodnotou, pretože sa pohybuje voľne, nezávisle od zdôvodnenia, presvedčenia a úspechu, a teda od osudov našej spoločenskej praxe. Za tieto slová sa im ušlo mnoho nadávok, pretože za ich čias panovalo všeobecné presvedčenie, podľa ktorého to, čo Dennett nazýva „vierou v pravdu“, je nevyhnutným predpokladom mravnej bezúhonnosti. Duchovia Jamesa a Deweyho teda môžu mať oprávnený pocit, že majú istú zásluhu na obmäk-

než je táto schopnosť, sa však zdá byť bezobsažná.

5. Davidson ukázal, prečo sú takéto deflacionistické vyjadrenia, napríklad „Pravda je triviálna“, prípadne moje vlastné vyjadrenia „Neexistuje nič dôležité, čo by sa dalo povedať o pravde“ alebo „Význam je len použitie a nemá nič spoločné s podmienkami pravdivosti“, mäťúce a zavádzajúce spôsoby, ako povedať, že pravda nie je hodnota, nie je vecou korešpondencie so skutočnosťou a nie je ani všeličím iným. Človek by si mal však dávať pozor, aby pri riešení starých pseudoprotblémov nevytvoril nové. Davidson podstupuje riziko, že sa mu to stane, a predovšetkým riskuje, že vzkriesi pseudoprotblémy, ktoré sa hromadia okolo rozlišovania medzi schémou a obsahom, keď ho jeho antipragmatická a antideflacionistická polemika vedie k vyjadreniam typu „Pravda závisí od toho, aký je svet“ (s. 620 tohto č.). Takéto výroky totiž povzbudzujú tých, ktorí si (na rozdiel od Davidsona) stále myslia, že „na realistickej koncepcii pravdy je niečo dôležité“.⁵ Toto riziko sa ešte zvyšuje v dôsledku poznámok, ktoré nie sú v súlade s Davidsonovou trianguláciou, napríklad: „... druh tvrdenia, ktorý je spojený s rozumením, už zahŕňa pojem pravdy: Vetu sme oprávnení tvrdiť v požadovanom zmysle len vtedy, keď sme presvedčení, že veta, ktorú používame na vyslovenie daného tvrdenia, je pravdivá; jazyk so svetom nakoniec spája fakt, že podmienky, ktoré v typických prípadoch spôsobujú, že pokladáme vety za pravdivé, *konštituuju* podmienky pravdivosti, a teda významy našich viet.“ („The Folly of Trying to Define Truth“, s. 275.)⁶

6. Podľa Davidsonovej doktríny o triangulácii jazyk v konečnom dôsledku nespája so svetom to, že rôzne výseky mimojazykovej skutočnosti sú podmienkami pravdivosti rôznych viet, ale „trojuholník, ktorý – tým, že dáva do spojitosti hovorca, interpretátora a svet – určuje obsahy myslenia a reči“.⁷

V tejto doktríne ide o to, že nemôžeme vystačiť len s čisto holistickými deduktívnymi vzťahmi medzi presvedčeniami a vetami (ako sa o to pokúšali teoretici koherencie) ani s atomárnymi vzťahmi týkajúcimi sa toho, že je niečo niečím zapríčinené (ako sa o to stále pokúšajú realisti, fixovaní na vnímanie). Musíme lavírovať medzi príčinami a dedukciami spôsobom, ktorý nepripúšťa, aby bol ktorýkoľvek vrchol trojuholníka nezávislý od ostatných vrcholov.

V podstatnej časti tejto odpovede som nechal pragmatizmus prakticky úplne mimo hry. Sústredil som sa na wittgensteinovskú metafizickú otázku: Prečo potrebujeme prekročiť diagnózu a prejsť k teórii? „Rehabilitovaná pravda“ však obsahuje poznámku pod čiarou o záležitosti drahej srdcu Williama Jamesa: zmiereniu medzi vedou a nábo-

---

čení Davidsonovho publika. Vďaka nim toto publikum kladie menší odpor proti jeho občasnému obrazoborectvu, než by to bolo v opačnom prípade.

⁵ Pozri článok *Štruktúra a obsah pravdy*, s. 304. Davidson v ňom vysvetľuje, že touto koncepciou je „idea, podľa ktorej pravda, a teda skutočnosť, sú (až na výnimočné prípady) nezávislé od toho, o čom je človek presvedčený alebo čo môže poznať“.

⁶ Všimnime si v tejto vete výraz „v typických prípadoch“. Tento výraz príliš rozširuje pôvodné Davidsonovo vyjadrenie: „... v tých najjednoduchších a metodologicky najzákladnejších prípadoch musíme objekty daného presvedčenia považovať za príčiny tohto presvedčenia“ (*Koherenčná teória pravdy a poznanie*, citované zo slovenského prekladu in: Davidson, D.: *Čin, myseľ, jazyk*. Bratislava: ARCHA 1997, s. 155; pozn. prekl.). Od týchto najjasnejších prípadov týkajúcich sa vnímania je ešte dlhá cesta k typickému prípadu. Záznamy nášho vnímania tvoria len malý zlomok nášho celkového jazykového výstupu.

⁷ „Štruktúra a obsah pravdy“, s. 325.

ženstvom. Keďže potreba takéhoto zmierenia bola základnou pohnútkou takej „nezodpovednej rétoriky“, akou sú napríklad slová „Pravda je to, o čom je pre nás dobré byť presvedčení“, zakončím obhajobou svojho jamesovského tvrdenia, podľa ktorého „nekonkurenčné, aj keď azda nezlučiteľné presvedčenia [možno] primerane nazvať ‚pravdivé‘“.

V druhej poznámke pod čiarou svojho článku Davidson toto tvrdenie cituje a neveriacky sa pýta: „... mohlo by byť rozumné, či dokonca možné *myslieť si*, že nezlučiteľné presvedčenia sú pravdivé?“ Dovoľte mi, aby som sa pokúsil vysvetliť, čo máme s Jamesom na mysli. Predstavme si výbornú evolučnú biologičku, ktorá celý týždeň zisťuje pôvod rozmanitých druhov, ale v nedeľu si vždy vypočuje omšu a nachádza v nej veľkú útechu. Medzi presvedčeniami, ktoré vyslovuje pri vyznávaní viery v Boha, a presvedčeniami vyslovovanými na prednáškach úvodného kurzu z evolúcie nevidí žiadne zaujímavé deduktívne súvislosti – aj keď si nejasne uvedomuje, že iní (napríklad kardinál Ratzinger) ich vidia.

Definícia pravdivosti, pokiaľ ide o idiolekt tejto ženy, by musela prihliadnuť na neprítomnosť takýchto súvislostí a výsledné rozčlenenie jej presvedčení. Takáto definícia pravdivosti by sa ako empirické vysvetlenie jej jazykového správania nedala použiť na to, aby sme jej ukázali, že by mala vidieť súvislosti, ktoré nevidí, pričom rozčleňuje vtedy, keď by rozčleňovať nemala. Radikálny lingvista, ktorý vytvára takúto definíciu pravdivosti, sa musí riadiť tomistickou zásadou: „Keď narazíš na zdanlivý rozpor, zaved' rozlíšenie“ (na rovnakú zásadu sa odvolával Quine proti Lévy-Bruhlovi, aj keď implicitne).

Účelom rozdelenia na priehradky je dosiahnuť, aby sa presvedčenia, ktoré sa môžu prejavovať ako nezlučiteľné (keď niekto prelomí steny medzi priehradkami), stali nekonkurenčnými. Takéto rozškatulkovanie nie je ničím neobvyklým. Napríklad väčšina nefilozofov vkladá svoje presvedčenia o pripisovaní morálnej zodpovednosti a svoje presvedčenia o príčinách ľudského správania do oddelených priehradiek. Keď ich niekto požiada, aby si ich zosúladili, majú sklon odvetiť, držiac sa Humovej rady: „Prečo by som to mal urobiť?“ James odporúčal, aby naša evolučná biologička spravila to isté.

James sa domnieval, že by sme mali prírodnú vedu považovať za niečo, čo má jednu funkciu, a náboženstvo za niečo, čo má odlišnú funkciu. Možno dosiahnuť, aby si navzájom prekážali (napríklad na prednáškach úvodného kurzu z náboženstva), rovnako, ako možno dosiahnuť, aby naše presvedčenia o zodpovednosti boli v rozpore s presvedčeniami o príčinách správania (na prednáškach úvodného kurzu z filozofie). Na takýchto kurzoch sa študentom hovorí, že presvedčenia, o ktorých si mysleli, že si navzájom nekonkurujú, treba postaviť proti sebe. Niektorí študenti si existenciálne priznajú svoju predchádzajúce intelektuálne lajdáctvo, zatiaľ čo iní budú mimo prednášok jednoducho rozčleňovať veci tak ako predtým.

Tvrdil som, že keď sa zbavíme pravdy ako správnej reprezentácie, a teda oslabíme príťažlivosť predstavy Pravdy ako Jednej, jednou z výhod bude, že vďaka tomu budeme mať menej dôvodov podnecovať k rozporom, k akým sa tradične podnecuje na úvodných kurzoch z náboženstva a z filozofie. Možno argumentovať tým, že takéto podnecovanie prispieva k jasnému uvažovaniu. Dá sa však argumentovať aj tak, že vedie len k vytváraniu pseudoprotblémov. Moja formulácia „nekonkurenčné, aj keď azda nezlučiteľné“ mala túto otázku ponechať otvorenú.

Ak niekto bude pokladať za vhodné ponechať túto otázku otvorenú, bude mať o dôvod viac uvažovať o chápaní, rozhovore a skúmaní z hľadiska davidsonovskej trian-

gulácie. Davidsonovci pokladajú „obsahy myslenia a reči“ za určené čímkoľvek, čo je potrebné na to, aby sme si poradili súčasne s mimojazykovými príčinami presvedčenia aj s jazykovým správaním našich druhov. Takýto spôsob uvažovania pomáha človeku pokladať skúmanie skôr za ustavičnú rekontextualizáciu než za zameriavanie sa na to, ako sa veci skutočne majú. Tým nám uľahčuje chápať kontexty, kategórie, priehradky a pojmy ako niečo, čo je k dispozícii v rozhovoroch.

Z anglického originálu RORTY, R.: Response to Donald Davidson. In: Brandon Robert (ed.): *Rorty and his critics*. Oxford: Blackwell publishers 2000,...preložil *Dezider Kamhal*.

Ďakujem PhDr. Ľubici Hábovej, CSc. za konzultáciu pri spresňovaní problematických miest v oboch prekladoch.

Dezider Kamhal